

Sivas, Sivas, Sivas... *

İlhan Başgöz

Ankara'dan çıktım yola, selam verdim sağa sola, haydi benim bu dünyaya garip gelmiş hemşerim, yolun açık ola. Mevsim bahardı, havada kışla yazın ezeli kavgası vardı. Düştüğ Kırıkkale yoluna. Kırıkkale yolu lokanta dolu, lokantalar tıklım tıklım, kadın erkek müşteri dolu. Türk Hava Yolları'nın yeni Osmanlıcasını kullanırsak; baylar olmuş beyefendi, bayanlar olmuş hanımefendi. Konuşurken kolay ama yazarken beyefendiyi nasıl yazacağımı bilemiyorum. Bey efendi mi, beyefendi mi? Bitişik mi, ayrı mı? Beyle efendiyi ayırırsan da olur ayırmasan da. Pek fark etmez. Ama hanımefendi ne olacak? Hanımla, efendiyi ayırırsan mesele yok. Ama hanımla efendiyi birleştirirsen (bin kere haşa) ciddi sorun çıkar. Ben bilmem, Dil Kurumu bilir.

* İlhan Başgöz'ün ilk kez yayımlanan bu metni ve ata toprağında geçirdiği dört gün üzerine bir bilgi notu yazmak isterim. 2015'in Mayıs ayında İlhan Başgöz, doğduğu ve büyüdüğü topraklara geldi ve birkaç gün kaldı. 90'lı yaşlarını sürdüren bir kişi için zahmetli bir yolculuktu bu. Hem fiziksel zorlukları hem manevî zorlukları vardı. Karşılaştığı isimler, dokunduğu taşlar, rast geldiği binalar onu 80 yıl öncesine götürüyor, geçmiş zaman ile şimdi arasında keskin mukayeselere sürüklüyordu. DTCTF'de Halkbilim kürsüsünü kuran meslektaşı ve hemşehrisi Sedat Veyis Örnek anısına düzenlenen programı vesile ederek Sivas ve Gemerek yollarına düşmüştü. TÜBİTAK'ın desteklediği *Sedat Veyis Örnek* Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik Çalışması başlıklı bu projenin önemli bir aşaması Sivas'ta yapılıyordu ve Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz önderliğinde Sivas'a gelen kalabalık bir heyete İlhan Başgöz de katılarak programın onur konuğu olmuştu. "Sivas, Sivas, Sivas..." başlıklı bu metinde İlhan Başgöz, kendi kaleminden bu geziyi ve Sivas ellerinde geçirdiği dört günü anlatıyor. 2015'in Eylül ayında bana epostayla gönderdiği metni o gün bu gündür yayınlama imkânı bulamamıştım. *Hayat Ağacı* dergisinde yayımlanan ve aynı konuyu içeren benim metnimle birlikte broşür olarak yayımlamamı benden rica etmiş, hatta broşürün baskı masraflarını karşılamak istediğini belirten bir e-mektupla metni bana göndermişti. Burada bahsetmek istemediğim bazı aksilikler yüzünden yayımlayamadığım bu İlhan Başgöz metnini, Hoca için hazırlanan bir özel sayıda yayınlama imkânı doğunca hiç tereddüt etmedim. *folklor/edebiyat* dergisinin bu değerli anıt sayısına katkı vermenin ve Hoca'nın ülkesinde geçirdiği son aylarda çocukluğunun, ilk gençliğinin silinmez anılarıyla buluşmasını bu sayfa-lara taşımamın sevincini yaşıyorum. Burada, *Hayat Ağacı* dergisinin 28. sayısında yayımlanan, "İlhan Başgöz'le Sivas'ta İki Gün" başlıklı benim metnimi İlhan Başgöz imzasını taşıyan metninle birlikte, peş peşe okuma olanağı bulacaksınız. Aynı olayı konu alan iki metin arasında, birinci şahıs ve üçüncü şahıs anlatımından kaynaklanan farklar, keza gözlem, izlenim ve yorum farkları gayet doğaldır. Bu okuma deneyimi sırasında, aynı olguya iki ayrı pencereden bakan, iki ayrı şahsın cümlelerinden çok; birbirini devam ettiren ve tamamlayan iki metinle buluşa-cağınızı umuyorum (Tekin Şener).

Kırıkkale yolunun iki yanında çam ağaçları dikili, kavak dikili, iğde ağaçları dikili; uzun uzun, yeşil yeşil gülüşüp dururlar. Rahat uyu Bedri Reis. Sen gittin, yeşillerin çevremizde dolanıp durur. Senin yerine yeşile biz merhaba diyoruz: Merhaba Yeşil! “Yeşile de deli gönül hıncınan, başı boş bedava bir sevincinen, muhabbet bir ekin ekip yeşertmek, ister kâğıt kalem ister vincinen, yeşile de deli gönül merhaba, erikler vişneler, dutlar merhaba, muhabbet bir ekin ekip yeşertmek, sahipsiz yoncalar otlar merhaba.” İğdelerin eli kulağında, tomurcuklar ha patladı, ha patlayacak. Unutmayın sakın; iğde dalı gevrek olur, basmaya gelmez imanım, elin de kızı nazlı da olur, küsmeye gelmez imanım. Kızılırmak’ın sesi geldi uzaktan. Âşık Veysel’in sesidir bu, uzak değil yakından. Yaralı bir kuş gibi kanat çırpıp durur, bir sağdan, bir soldan: “Parça parça etsem seni, fabrikaya tutsam seni, Kızılırmak seni seni. Üzerine köprü kursam, seni cehenneme sürsem, Kızılırmak seni seni” Mezar taşların çınlasın Âşık Veysel, sevgili dost. Kızılırmak parça parça olmuş. Senin hayallemene gerek kalmamış, başına çelikten bir gem takmışlar. Adına köprü diyorlar. Uslu bir kedi gibi bir o yana, bir bu yana yuvarlanıp duruyor. Nerde uçan kuşu alan Kızılırmak, nerde allı pullu gelinleri alıp yiğitlerin belini büken Kızılırmak? Kızılırmak türküsü tarihin sayfalarında kalmış: Köprüye varınca köprü yıkıldı, yıkıldı, üç yüz atlı birden suya döküldü, nice yiğitlerin boynu büküldü, Kızılırmak nettin allı gelini. Nasıl yedin benim suna boylumu. Suna boylu gelinleri Kızılırmak yemiyor artık. Gözü kanlı kıskanç kocaların kurşunu yiyor. Yalnız kocalar değil, daha sesi kartlaşmamış oğlanlar, ellerinde tüfek, kolundaki bilezikleri almak için anasını yiyor, zehir yutma diyen babasını yiyor. Aç kurtlar gibi millet birbirini yiyor. Kalleş kurşunları, gaz bombaları, dal boylu, ceylan gözlü kızları yiyor, Arap taylar gibi başını dik tutan delikanlıları yiyor. Yiyor oğlu yiyor.

Kızılırmak’ın suları uslanmış, hangi bahçeye, hangi bostana, hangi tarlaya girse kızıl sular yeşile dönmüş. Yerlere halılar sermiş, üstüne bin bir renkli çiçek dokumuş, ağaçların köküne girmiş, ağaç çiçeğe, meyveye durmuş. Ne güzel! Bir çelik köprüden geçtik Kızılırmak’ı. Vardık Kırıkkale’ye, girdik Kırıkkale’ye, gördük Kırıkkale’yi. Nerde Kırıkkale yahu, nerde Kırıkkale’nin kerpiç damları, toz toprak içinde çember çeviren dal taşak çocukları, ellerinde helkeler su taşıyan yorgun kızlar, gelinler? Hepsi kaybolmuş, almış gitmişler başlarını. Yerlerini TOKİ’nin gökdelenleri almış. Bedava verseler oturmam 15. katında. Yunus diyeni; “benim ayım, yerden doğar”, ayaklarım toprağa dokunmalı benim. Biraz ileride bir güzel evler karşıladı bizi. Hepsi tatlı meyillere serpilmiş, iki katlı, kırmızı kiremitli, beyaz boyalı evler. Neredeyim ben? İsviçre’nin kartpostallar dünyasında mı? Yalanım yok hepsi yeşillikler içinde kaybolmuş. Kirecini karan ellere, kiremitini seren ellere, badanasını vuran ellere selam ederim. Hele hele kırmızı kiremiti yeşil çevreye yakıştıran eller dert görmesin: Yakışmazsa öldür beni, yeşil giyin al üstüne. Mutluluklar dilerim bu renk cümbüşü içinde yaşayan insanlara. Gökten iner, yerden biter gibi serildiler önüme, beni kurtardılar TOKİ’nin dikey kültüründen.

Kırıkkale’den vurduk Yozgat yoluna. Direksiyonda Cemil Kurt dostumun elleri, tıpkı Arhavalı İsmail’in dümen tutan elleri gibi sağlam, güvenli. Bakmayın soyadına, kuzu gibi yumuşak, tatlı bir insandır Cemil. Yozgat yolu toz duman içinde, çamurdan ve kuzey

rüzgârından değil. İki yanına asılmış yoldüzerler, taşkıranlar, kayadelenler. Toz duman değil gördüklerin, duydukların rüzgâr sesi değil. Onlardan gelen kaba ama düzenli makine korusunun sesidir. Dar yolu iki yandan kavramışlar, düzleyip genişletiyorlar. Eski yol arada dar bir kuşak gibi kalmış. İncecik, utangaç; otomobillere, kamyonlara, otobüslere göğsünü açamadığı için tedirgin, kıvranıp duruyor. Yozgat Anadolu'ya gelen Türkmenlerin ilk konak yerlerinden biridir. Görelim tarih ne diyor:

“Baraklar Horasan'dan uzun boylu yollara düştüler. Deve ve koyunları çoktu. Aç, susuz, perişan olarak Yozgat ve Sivas taraflarında Osmanlılarla birleştiler. Bu aşiret kalabalıktı, seksen bini aşiret, dört bini de Abdaldı. Dört bin ev Abdalın içinde Sarıhanoğullarından Dede-moğlu, hemen bozuk düzenli sazını eline aldı. Şu destanı söyledi:

Çıktık Horasan'dan eyledik sökün,

Düşürdüler bizi tozlu yollara (Birdoğan: 18).

Sivas'a gidiyoruz. Soğuk Çermik'ten geçtik, Sıcak Çermik'ten geçtik. Biz arada sırada çadır kiralar, kap kakak, yatak yorgan bir arabaya yükler, bu çermiklere gelirdik. 1930'lu yılların sonu olacak. Yarım yamalak kulaç atmayı ben bu çermiklerin havuzunda öğrendim. Havuzun bir kenarından ötekine kulaç atınca yüzme öğrendiğimi sanırdım. Şimdi çadırdan eser yok, güzel güzel evler, apartmanlar, konaklar yapılmış. Göçebe kültürü yok olmuş. Ne iyi, darısı köylü kültürün başına. Çermiklerden Sivas'a yaklaşırken yol kenarında büyük bir panoda Başbakanımız Davutoğlu'nu gördük. Diyor ki; “13 yılda 27 bin km asfalt yol yaptık.” Doğrudur yapmışlardır, pek de faydalı bir iş, Yurdun dört bucağını birleştiriyorlar. Ne güzel. Ama sakın mukayeseye kalkmasınlar, “onlar 50 yılda...” filan demesinler. Böyle bir karşılaştırma Cumhuriyet'e büyük haksızlık olur. Şundan, Falih Rıfkı Atay, bana bir mektubunda diyordu ki; “ilk Cumhuriyet Hükümeti'nin bütçesi, Batıda büyük bir bakkal dükkânının bütçesi kadardı.” Sonradan baktım 56 milyon lira. Bu bütçenin zorunlu ödemeleri ve harcamaları vardı. Çiçeği burnunda yeni devlet Lozan'da Osmanlı borçlarının yüzde 62'sini ödemek zorunda bırakılmıştı. 1870'lerde başlayan bu borçlanmalar o kadar artmıştı ki, 1915'te koca İmparatorluk borcun faizini bile ödeyemez hâle düşmüştü. Osmanlı İmparatorluğu buna, yüz kızartıcı bir çare buldu. 4000 memur çalıştırarak, devlet içinde devlet haline gelen Yabancı Borçlar İdaresi'ne, İmparatorluğun aşar vergisini toplama hakkını verdi. Aşar vergisini her yıl bu yabancı idare topluyor, alacağını alıyor, artanını devlete veriyordu. Bu borçların ödenmesi, 1945 yılına kadar her yıl Cumhuriyet bütçesinin yüzde 16'sını götürmüştür. 1945 yılında Cumhuriyet'in, Düvel-i Muazzamaya (Büyük Devletlere) borcu ya kalmamıştı veya adı anılmayacak kadar küçülmüştü. Bu mini bütçenin yüzde 34'ü memur maaşlarına gidiyordu. Cumhuriyetin bu küçük bütçesinin yüzde 30'u silahlı kuvvetlere ayrılmıştı. Yeni devletin kuvvetli bir ordusu olmalıydı. İtalya diktatörü Mussolini cenapları, daha 1930'ların başında gözünün Antalya'da olduğunu saklamıyor, Antalya bizim olacak diye nutuklar atıyordu. Sevr Anlaşması ile elini kolunu sallayarak gelip işgal ettiği Antalya bölgesini çok sevmiş olacak. Halkımız, Mussolini'nin Antalya sevdasından vazgeçip, Habeşistan'a yönelmesini hoş bir fikra ile izah eder. Mussolini'nin Antalya'ya çıkmak niyetini öğrenince, Mustafa Kemal ma-

reşal üniformasını giymiş ve İtalyan elçisini Çankaya'ya çağırılmış. Elçi gelince emir erine; "Çocuk benim çizmelerimi getir" emrini vermiş. Çizmeler gelmiş. Mustafa Kemal, elçinin önünde çizmelerini bir çırpıda ayaklarına geçirmiş. İtalya çizme biçimindedir ya! Bununla demek istemiş ki: "Aklınızı başınıza toplayın, yoksa sizi de böyle ayağımın altına alırım." Doğru olup olmaması önemli değil. Halkın gerçeğidir bu. Hikâye öylesine tutmuştur ki, bugün bile söylenir. Sonra Genel Kurmay başkanına emir vermiş: "Bu adam delinin biridir, aklına eserse Antalya'ya çıkmaya kalkar. Çıkarsa ona iyi bir dayak atarız. Ama siz gene de güneye bir tümen kaydırın."

Benim hesabım iyi değildir. Bu harcamalardan sonra elinde ne kalmışsa Cumhuriyet onunla gerçekleştirmişti başarılarını. Bugün bütçemiz 450 milyar liradır. Dahası var. Cumhuriyet, memleketin en önemli gelir kaynaklarını, yabancı şirketlerin elinde bulmuştur. Demiryolları, limanlar, önemli tarım ve ticaret alanları, bayındırlık tesisleri, gümrük ve maliye gelirleri büyük Batılı şirketlerinin elindedir. Lozan'da kapitülasyonlar kaldırılmıştır ama bu kapitülasyonlardan faydalanarak kurulan yabancı şirketlere dokunulamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu şirketleri birer birer satın almıştır. İzmir-Aydın demiryolu 2 milyon İngiliz lirasına satın alınınca, öğretmenimiz bize ödev vermişti, sevincimizi dile getirmeliydik. Benim ödevimin başlığı; "Demir yolumuz, bağımsızlık yolumuz" idi. İstanbul Rıhtımlar İdaresi 40 milyon Frank'a alınınca bayram etmiştik. Artık limanlarımıza et mi giriyor, dert mi giriyor bilecektik. Üstelik rıhtımların geliri de bizim olacaktı. Tütün rejisi 4 milyon Frank'a satın alınınca bu sefer ayıncacılar bayram etmişti. Ayıncacı, tütün kaçakçısı demektir. Köylümüz, yetiştirdiği tütünün denklelerini eşeğine yükletip, pazara indiremezdi, Tütün ille de bir yabancı tekele, bu tekelin biçtiği fiyattan satılacaktı. İndirse kaçakçı sayılıyor, ya hapse atılıyor veya tütün kolcuları ile çatışıyor ve vuruluyordu. Bir ayıncacı türküsü şöyle der:

*Hacılar köyüne bastığım oldu,
Tütünümün dengi yastığım oldu,
Aman dostlar bakın benim çareme,
Tütünün tozunu basın yareme.*

Genç Cumhuriyet ekonomik bağımsızlık olmadan, gerçek bağımsızlık olmayacağını iyi biliyordu. Bunun için yabancı şirketleri, o vakit için büyük sayılacak paralar ödeyerek satın alıyordu.

Biz gene tarihi bırakalım ders alınsın diye. Eğer okuyan ve ders alan varsa.

1945 yılında sol bacağı kırık bir demokrasi kurmak uğruna İsmet İnönü yabancı devletlere borçlanma kapısını yeniden açmıştır. Bu sefer adı Truman Doktrini ve Marshall Yardımı idi. Amerika bize savaş artığı otomobilleri, işe yaramaz dağ toprakları ve Teksas katırlarını verdi. Bunların bir kısmı bedava, bir kısmı kredi ile veriliyordu. Kredi borçlanma demektir. 1950'de iktidara gelen Menderes hükümeti ve daha sonra gelenler bu yolu pek sevdiler. Eski hamam eski tas, yalnız bizi bir güzel terleten idarenin adı değişti. Borç veren idarenin adı şimdi IMF'dir. Ve biz yeniden boğazımıza kadar borca batmışızdır. Borcu devletin veya özel girişimin yapmış olması fark etmez. Biz ödeyeceğiz gene. Yani; alavere dalavere Kürt Memet nöbete.

Biz yolculuğumuza devam edelim. Yoğun Yokuş'un başına varınca göründü Sivas'ın bağları, vara vara vardık ki şalgam tarlaları denmiştir. Şalgam tarlaları yerini gökdelenlere ve fabrika bacalarına bırakmış. Ne iyi. Sivas'ta, Sedat Veyis Örnek için düzenlenen bir toplantının açılış konuşmasını yapacağım. Toplantıyı Serpil Aygün Cengiz ve arkadaşları düzenlemişler. Zor iştir bilirim, ellerine sağlık. Sivas'ta bizi Özel İdare'nin konukevine kondurdular. Beş katlı, tertemiz, bakımlı. Bana en üst katta bir oda vermişler. Penceresinden bakınca Sivas'ın yarısını görüyorsunuz. Odam pek güzel amma... Doğuda insanlar amma deyince; amma sözün çürüğüdür, nedir amma? diye sorarlar. Amması şu ki odamda ne telefon var ne zil var. Bir şişe su istemek için kırk ayak merdiveni iniyor, kırk ayak merdivenden çıkıyorsunuz. İşkence. Yakışmıyor Özel İdare'ye. Haberleri olsun, bir zil çekmek kolay ve ucuz iştir.

Ertesi sabah erkenden sokağa fırlıyorum memleketimin kokusunu almak için. Bir gürültü, bir kalabalık. Sabahın erinde otomobiller, bisikletler, sokak satıcıları, karıncalar gibi çalışıyorlar. Direksiyon tutan eller, pedal çeviren ayaklar, sahlebim kaymak diye Sivas'ın tatlı şivesi ile bağırın diller dert görmesin. Yollarda boş gezen bir tek can yok. Ne güzel! Acıkmışsınız. Bir kebabçıda yemek yiyoruz. Kebabçı dediysem küçük bir dükkân sanmayın. Çıkarken adımladım, boyu 20 adım. Benim boyumun 5'te 4 buçuğu bacaktır. Ona göre hesaplayın. İç içe odalar. Kocaman bir döner kebab makinesi. Eskisi gibi döneri bıçakla kesmiyorlar. Kes bir yağlı olmasın deyince döner makinesi koca göbeğini sallayarak dönüyor, kebabçının elinde tıraş makinesi gibi bir makine, basıyor düğmesine, başlıyor tıraş etmeye. Kebab yağlı ile ıslanmış Sivas pidesi masanızdadır. Sonra Sivas köftesi mi istersin, kuzu şiş mi istersin; bir düğmeye bas yeter.

Soruyorum lokantacıya; "Hemşerim, kebabçınız Ramazan'da açık mıdır?" "Ayıp ettin beyim, yalnız bizim dükkân değil bütün lokantalar ve kahvehaneler Ramazan'da açıktır." Kulaklarıma inanmıyorum. Sivas'ta mıyım ben? Ben Sivas'ta mıyım ben?

Ertesi gün Cumhuriyet Üniversitesinde Sedat Veyis Örnek için hazırlanan bir toplantının açılış konuşmasını yapacağım. Rektör Bey araba göndermiş. Doluşuyoruz. Üniversite kampüsü kimi yerde ekili, kimi yerde dikili, kimi yerde asfalt dökülü. Sivas'ın killi toprağında şalgamdan ve Halil eriğinden başka şey yetişmez demişler, halt etmişler.

İnsan yetişiyor Cumhuriyet Üniversitesinde. Kırk bin öğrenci, kızlı erkekli. Gelincikler gibi serpilmişler kara toprağın üstüne, allı morlu, sarılı yeşilli. Efendim rektörleri YÖK seçiyormuş. Cumhurbaşkanı atıyormuş. Bunların hiç önemi yok. Önemli olan bu kırk bin canın çevreye saldırdığı kırk bin ışık. Işık giren yere yobazlık giremiyor, gerilik giremiyor, bağınazlık giremiyor. Gazete giriyor, dergi giriyor, kitap giriyor. Rektör Prof. Dr. Faruk Kocacık, yardımcısı Prof. Dr. Ali Erkul bizi bir yemekte ağırlıyorlar. Yüzleri de gönülleri gibi aydınlık insanlar. Yobazlık, bağınazlık, gerilik yanlarından geçmemiş. Çalışkan, dürüst, bilgili hocalar bunlar. Kendilerini öğrencilerine adamışlar, Kürt, Çerkes, kadın erkek demeden hepsini bağırklarına basmışlar. Bilim ve aydınlık ekiyorlar bu gencecik insanların gönlüne ve kafasına, ne iyi.

Ben ilkokul son sınıfı, ortaokul ve liseyi Sivas'ta okudum. 1932-1940 yıllarıdır. İlkokulumun adı; Hafız Recep Okulu idi. Sonra Recep Evi oldu, daha sonra da yıkıldı, yerine Ziya Gökalp Okulu yapıldı. Evimiz Ferhat Bostanı Mahallesi, Yağcı Sokağı'nda idi. Sabahın erin-

de okula giderken Çukurbostan'dan geçer, pürçüklü (havuç) ve şalgam çalardık. Ne Çukur var, ne bostan ne de havuç ve şalgam tarlaları. Evimi de bulamadım, önünde bir çeşme vardı. Suyu kesilmiş ama kurnası yerinde, sokağın başındaki mescit de duruyor. Sanki küçülmüş, babam bu mescitte Ramazan aylarında teravih kıldırırdı. 1936 filan. CHP'nin en güçlü, laikliğin en sert olduğu yıllar. Kimse karışmazdı. Ben de sıraya girer, ilahiler öğrenirdim. “Ya hennan ya mennan, evvel hu ahir hu, hu hu ya men hu.” Elbet bir şey anlamaz papağan gibi tekrar ederdim. Değerli dostum Tekin Şener benim Sivas maceramı benden güzel anlatmış. Kalemine sağlık. Ben onun anlattıklarını yeniden yazmayacağım. Ancak Hayat Ağacı'nda yayınlanan; İlhan Başgöz'le İki Gün adlı röportajda dokunulmayan bazı noktalara burada değineceğim.

Bir gün Şeyh Şemseddin-i Sivasi'nin türbesini ziyaret ettik. Bu türbenin bende bir anısı var. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin giriş sınavındayım. Prof. Abdülbâki Gölpınarlı, Sivaslı olduğumu öğrenince soruyor: “Kimdir Şemseddin-i Sivasi?” “Hocam, ben liseye gidip gelirken onun türbesinin önünden geçerdim, ama kim olduğunu bilmiyorum.” Bâki Bey o gevrek kahkahalarından birini patlatıyor ve diyor ki; “Bunun hocaları da bilmez.” Bilmiyor olmalı ki, bize söylememişler. Sonra Şemseddin-i Sivasi'nin *Destan-ı Mürgan* (Kuşlar Destanı) adlı el yazması kitabını buldum, Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş. Böylece Fakülteye kabul ediliyorum. Türbe yerinde, tek bir taşı düşmemiş. Zamana, yaza kışa direnmiş, tarihin derinliklerinden bize bakıp duruyor. Güvenli, kendinden emin.

Ertesi gün okuduğum liseyi görmek istiyorum. Üç yılım geçti bu lisede. Adı 4 Eylül Lisesi idi. Lisenin seçkin bir öğretim kadrosu vardı. Atatürk'ü bu lisenin 4 A sınıfında 45 dakika dinlemek mutluluğuna erdim. Bu lisede âşık oldum. İlk aşk. Babamı bu lisede kaybettim. 1940 yılında bu liseden mezun olan tek öğrenci bendim. Bu lisenin 4 A sınıfında soldan ikinci sıraya oturmak istedim. Bir arkadaş adımla çağıracaktı: “419 İlhan Başgöz.” “Burada” diyecektim. Tamirde imiş. Giremedim. Ama değerli Dr. Faruk Kocacık, kibarlık etmiş, tamirden evvel bu lisenin bana güzel bir maketini hazırlatmış. Şimdi evimin bir duvarını süslüyor. İnceliğine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Lise yılları, bir akşam Belediye binasının karşısındaki parkın kapısından çıkıyoruz. Yanımda İbrahim Karababa var. Bir silah sesi. Önümüzde bir erkek, bir kadın vurulup düşüyor. Vuran bir asker. Doğuda hizmette iken duymuş ki eşi başkası ile konuşuyor, izin alıp gelmiş, gözetlemiş ve ikisini bir vurmuş.

Âşık Talibi Coşkun'la Sivas'ta tanışmıştım. Sivas Palas Oteli yeni açılmıştı. Talibi otele varmış, acayip bir oyun görmüş, yazıyor: “Sivas Palas'ında bir oyun gördüm, bilardo dediler adını sordum, biri vurur ötekisi gözetir, erkek culuk gibi boynun uzatır.”

Bir de genelev anım var Sivas'ta. Ben lise öğrencisi iken mahallemizde beklenmedik bir olay oldu. Mahallemizin evlerinden biri genelev oldu. Bu, valiliğin bir kararı ile mi oldu, kararsız mı oldu bilmiyorum. Bu evin arkası Çukurbostan denen boş bir tarlaya açılırdı. Yani evin ön kapısından giren kolayca arka kapısından kaçabilirdi. Süslü, püslü kadınların oturduğu bu eve faytonlarla müşteriler geldiler. Bu kadınlar müşterilere gittiler. Mahallede geceleri sarhoş naraları duyulur oldu. Hepimiz gece olsun, gündüz olsun bu evin kapısı önünden ge-

çerken tuhaf bir korku duyardık. Faytonlarla gelen sarhoşlardan korku. Sonra bu ev kapandı, mahalleli mi şikâyetçi oldu, yoksa idare mi kapattı bilmiyorum.

Bir de Udcu Zöhre hakkında bilgi toplamak istedim. Sivas'ta hatırlayan, bilen yok. Sosyal hayatta Sivaslı kadınlar pek görülmezdi. Ben ortaokula girince okul karma oldu, kızlarla aynı sınıfta oturmaya başladık. Ama gene de teneffüslerde kızlar bir yere toplanır, kendi aralarında konuşurlardı. Okul dışında kız erkek arkadaşlığı henüz yoktu.

Sivas'ta kadın erkek ayrımını bozan bir cesur kadını Udcu Zöhre. Hiçbir düğün onusuz olmazdı. Düğün sahibi bir fayton tutup gider, Udcu Zöhre'yi getirirdi. Koca göbekli, şişman bir kadındı. Çok iyi ud çalardı, uduna bülbüller konar, dinlermiş Zöhre'nin. Önünden rakısı hiç eksik olmazdı. Yanaklarına allıklar sürer, gözlerine sürme çeker, ud çalarken bir yandan rakısını içer, bir yandan şakır şakır sakız çiğnerdi. Udcu Zöhre pek saygı gören bir kadındı. Sonraları çok merak ettim. Kimdi bu kadın? Nerden ve nasıl öğrenmişti bu kadar güzel ud çalmayı, hangi çilelerden geçerek kendini bu erkek topluluğuna kabul ettirmişti? Bugün, Sivas'ta hatırlayan veya bilen, duyan kalmışsa bu yiğit kadın hakkında bilgi toplamak güzel bir çalışma olur.

Gemerek'te babamın öğretmenlik ettiği, benim okuduğum Cumhuriyet Okuluna gittik. Daha da büyümüş. Tazelenmiş. Okulun hemen bitişiğindeki büyük babam Ahmet Ağa'nın evine vardık. Ev gitmiş, öksüz bir bahçesi kalmış. Bu okulun alçak duvarlarından atlar, teneffüs aralarında büyükannem Fadime Bacı'ya koşardım, mahzeni açar, bana pürçüklü, ayva filan verirdi. Onları yiye yiye koşup derse yetişirdim. Doğduğum ve çocukluğumu geçirdiğim evi aradık. Bulduk. Ama bir harabe. Bahçesinden tanıdım. Bir fotoğrafçı satın almış. Oturulur gibi değil. Satın alıp bir müze yapmayı düşündüm. Fotoğrafçıyı bulamadık. Bulsak da kim bilir, bu fırsatı bulunca ne büyük paralar isteyecekti. Dönerken bir balkonda sohbet eden hanımlar çağırdılar. İçlerinde Erdal Gönen'in eşi de varmış. "İlhan Ağabey, buyur bir kahvemizi iç" dediler. Oturdum, meyvelerini yedim, kahvelerini içtim. 85 yıl evvelin anıları bırakmıyor insanın yakasını. Koşup toza dumana bulandığım küllükler bile yok artık. Eski hükümet konağına varıyoruz. Yanında bir kahve vardı. Gece oldu mu Gemerek'in kabadayılarını perdeleri kapatır, kumar oynardı. Naralar atılır, silahlar çekilir, yaralananlar olurdu. Kaymakam alay ederek; "Pek değişmedi bu güzel adet hocam" diyor. Güzelliği batsın. Hükümet binasının ikinci katında güzel bir kitaplık kurmuşlar, ben de kitaplarımı göndermişim. Soruyorum, acaba bir kitaplık kursam, nasıl olur? Meğer bu kitaplığa da pek uğrayan yokmuş. Demek bu güzel âdet de değişmemiş.

Gemerek'ten Karaöz köyüne gittim. Bu köyde bahar şenlikleri varmış. Dostum Kaya Aydoğan daveti getirdi. Bu köyü size tanıtmak zahmetine girmeyeceğim. Şu kadarını söyleyeyim: Bir Alevi köyü. Bu köyde Fazıl Say konser vermiş. Köyde bir Fikret Otyam Kültürevi var. Önünde de güzel bir Otyam heykeli. Bir de etnografya müzesi yaptırıp benim adımları vermek istiyorlar. Ne güzel. Meydanda oturup, acı bir rüzgâr önünde etli pilav yedik. Âşık Veysel, Ali İzzet, Âşık Veli ve Agahi Baba için anılarımı ve bildiklerimi anlattım. Cömert doğa ve gayretli insan eli birleşmiş, köyü ve çevresini cennete çevirmişler. Ayrılmadan evvel bana bir de kendi yetiştirdikleri baldan ikram ettiler. Katıksız, baldan tatlı idi. Söylemeyi

unutuyordum. Köye bir kadın muhtar seçmişler. AKP'den ama MHP'liler de CHP'liler de "Muhtarımızdan memnunuz" diyorlar. Hiç ayırım yapmaz. Kendisi de zaten "Ben bütün köyün muhtarıyım" diyor. Otyam'ın heykeli önünde şu resmi çektirip, o gün mutluluklar içinde ayrıldım. Bir başkadır benim memleketim.

Okulunda okuduğum, sokaklarında aşık oynadığım, harmanlarında düven sürdüğüm memleketime de veda ettim. Kim bilir bir daha görebilecek miyim? Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var denmiştir. Kayseri yoluna düştük, Beştepelere'yi aşınca yol kenarında Tatılı köyünün adını gördüm. On beş-yirmi haneli bir Türkmen köyü idi Tatılı. Şimdi çok büyümüş. Bu köyün bende unutamadığım bir anısı vardır. İlkokul öğrencisi idim. Tatılı'dan bir grup Gemerek'e gelin almaya geldiler. Aklımda bu düğünden bir türkü kalmış. Bu türküyü daha sonraki araştırmalarımda hiçbir yerde bulamadım. Duymadım. Eşsiz bir türkü. Türküden aklımda dörtlükler kalmış. Gelin almaya gelen gruptan bir kadın şu türküyü söylemeye başlamıştı:

*Şu kimin donu
Nişanlımın donu
Altın tepsi içinde
Ben yurum onu.*

*Şu kimin donu
Kaynanamın donu
Sıracalar getirsin
Ben yumam onu.*

Türkü bu içerikle devam ediyor. Gelinin yakınlarının ve sevilen akrabalarının altın tepsi içinde donları yunuyor, ötekilere sıracaya hastalığı layık görülüyordu.

Ankara'ya kadar Kızılırmak birkaç yerde yolumuza çıktı. Irmak değil sanırsın bir can suyu. Nereye sularını serse orası cennete dönmüş. Sivas'tan bu yana ırmağın iki geçesini 50 metre ölçün. Bu alan onun etki alanıdır. Bizim ırmak oraları özel çiftliği yapmış; arpa, yulaf, buğday, yonca ekmiş yemyeşil. İş yerleri kurmuş, bacası tütmeğe. Meyve ağaçları dikmiş. Kiminin dallarında hışırdım gibi meyve daha çiçekte. Kimi çiçeğe durmuş. Çalışkan ve becerikli halk tepeleri tıraş etmiş, üzüm asmaları asmış. Derelere değirmenler kurmuş, çarklı. Bu çarklar suyu alçaktan çekip yükseğe döküyor, un öğütüyor, bulgur taşları çeviriyor. Kırşehir'in önünden geçiyoruz. Dinek bağlarında bir bilmece çıkıyor karşıma: Anası yayvan kadın, babası büklüm koca, kızı güzellere güzel, oğlu meyhanelerde gezer. Üzüm asmasının yaprakları, kökü, meyvesi ve şarap. Dinek bağında gözümüzü üzüm asmalarından ayıramadık. Hacı Bektaş ilçesini geçtik. Yeniden Kırıkkale'deyiz. Bu sefer içine uğramadan kenarındaki yoldan geçip Ankara yolunu tuttuk. Ankara'ya dilimde bir şarkı ile girdim.

*Ankara Ankara güzel Ankara
Seni görmek ister her düşen dara
Senden yardım umar her düşen dara
Yetersin onlara güzel Ankara.*

*Yurduma göz diken dik başlar insin
Türk gücü orada her zoru yensin
Yoktan var edilmiş ilk şehir sensin
Var olsun toprağın taşın Ankara.*

Orta Doğu Teknik Üniversitesindeki lojmanıma girip yatağıma uzandım. Dört gün süren gezim beni yormuş değil. Güzel bir rüya görmüş gibiyim. Memleketim kanatlanmış, uçtu uçacak. Yolu yok bütün engellere karşın uçacak. Bu yükselme önlenemez. İnsanımız çalışmanın, kazanmanın, rahat yaşamanın, birliğin, dirliğin kardeşçe yaşamanın tadını almış. Çatışma ve gerginlik yukarılarda. Temel sağlam, ne çatışma var ne gerginlik ne aylaklık. Bu güzel gelişmeyi, Atatürk'ün dediği gibi önlemek isteyen “dâhili ve harici bedhahlar olacaktır.” Ama benim halka güvenim tam, kötü düzeni, kötü idareyi de peşine takıp uçuracaktır. Nereye mi, bilemem ya yemyeşil ufuklara yahut cehennemin dibine.

Bir başka güzeldir benim memleketim.

Eylül 2015